

Byron Myhre

MINNETALE OVER PROFESSOR BJØRN MYHRE

holdt på møte
3. november 2016

av professor Bergljot Solberg

Bjørn Myhre hadde vært en markant person i arkeologifaget gjennom mer enn 50 år da han døde 27. september 2015, 77 år gammel. Han har spilt en aktiv og betydningsfull rolle ved sentrale institusjoner og fagmiljøer, og satt spor etter seg både nasjonalt og internasjonalt.

Bjørn Myhre ble født i Time på Jæren 18. juli 1938 der faren Albert Myhre var lektor. Han tilbrakte barneår i Porsgrunn frem til han som ni-åring flyttet med familien til Stavanger. Her tok han artium ved St. Svithun skole. Han studerte geografi og etnologi ved Universitetet i Oslo, begge som støttefag for magistergraden i nordisk arkeologi som ble gjennomført ved Historisk museum, Universitetet i Bergen. Trolig har han vært inspirert av sin far som er kjent for sine agrargeografiske studier av det jærsk jordbrukslandskapet. Magistergraden ble tatt i 1964 med avhandlingen *Jernalderens bosetningsutvikling i Høyland Fjellbygd, Rogaland*.

I studieårene registrerte han og drev med utgraving i lavlandet og høyfjellet i Rogaland for Stavanger Museum. I 1964 deltok han i feltarbeid for "Scandinavian joint Expedition" i forbindelse med UNESCOs redningsarbeid i Nubia som følge av utbygging av Aswandammen i Egypt.

Etter fullført magistergrad ble Bjørn engasjert av Arkeologisk museum i Stavanger i 1965, men ble allerede i 1966 ansatt som konservator, senere førstekonservator ved Historisk Museum, Universitetet i Bergen, en stilling han hadde i nærmere 20 år, frem til 1985. Museet hadde da ansvar for forvaltningen av Lov om kulturminner i et stort distrikt som omfattet Hordaland

og Sogn og Fjordane fylker til og med Sunnmøre. Bjørn spilte en nøkkelrolle i forvaltningen av dette store museumsområdet.

Internasjonalt var arkeologifaget i endring tidlig på 1960-tallet, særlig i USA og Storbritannia. Bjørn synes tidlig å ha blitt inspirert av de nye retningene. Som tema for sin prøveforelesning til magistergraden valgte han nemlig å drøfte de nye strømningene som var på vei inn i faget. Men hans engasjement rakk videre både praktisk, empatisk og teoretisk. Ikke minst innebar det arbeid og initiativ med å opprette et engelskspråklig, vitenskapelig tidsskrift, *Norwegian Archaeological Review* (NAR) som skulle fokusere på arkeologiske problemer, og ta opp emner som metoder og teori, noe som ville bety mye for utviklingen og posisjonen til norsk arkeologi både ute og hjemme.

Det første nummeret av det nye tidsskriftet kom ut i 1968 med Bjørn Myhre som hovedredaktør, noe han fortsatte som helt frem til 1978. Også senere tok han periodevis ansvaret som redaktør. Tidsskriftet har hatt meget stor betydning for arkeologifaget og arkeologimiljøet i Norge. Det satte norsk forskning inn i en internasjonal fagdebatt og ble en viktig innfallsport til nye, internasjonale forskningsområder. Bjørns innsats i dette kan ikke overvurderes. Den posisjon tidsskriftet har, er i stor grad et resultat av Bjørns vidsyn, vilje og evne til å realisere den visjon han hadde for norsk arkeologi. I 1985 ble Bjørn Myhre ansatt som dosent, senere professor i nordisk arkeologi ved Universitetets Oldsaksamling, Oslo. Her fikk han stor innflytelse på fagets utvikling gjennom undervisning og veiledning. Antall studenter økte kraftig i de åtte årene han hadde stillingen, og helt nye temaer ble tatt inn i pensum.

I 1993 vendte Bjørn tilbake til hjembyen der han overtok stillingen som direktør ved Arkeologisk museum i Stavanger. Som ledd i å utvikle forskningen ved museet fikk han knyttet flere unge forskere til institusjonen. I 1998 trakk han seg tilbake fra de administrative oppgavene for å bli seniorforsker, der han kunne vie seg ytterligere til forskning frem til han gikk av med pensjon i 2008.

Bjørns forskning kan deles i to hovedfaser når det gjelder forskningsområder og tidsspenn: en tidlig fase med særlig fokus på funn og fornminner på Sør-Vestlandet – særlig da Rogaland – og på materialet fra eldre jernalder, dvs. tidsrommet 500 f.Kr. til 550 e.Kr. I en senere fase ble de siste 500 årene av jernalderen sentrale, og det geografiske fokus vendt mot Øst-Norge, da særlig Vestfold.

Bjørns akademiske kvaliteter, som ble synlige allerede gjennom magistergradsavhandlingen, og hans kjennskap til Sør-Vestlandet ble ettertraktet

da Arkeologisk museum i Stavanger planla et prosjekt som skulle resultere i rekonstruksjon av hus og fornminner på en ødegård fra eldre jernalder, den nå kjente rekonstruerte Ullandhaug i Stavanger. Rekonstruksjonen skulle baseres på en ny, grundig og veldokumentert arkeologisk undersøkelse av strukturer og funn for slik å kunne gi faktabasert informasjon om gård og jordbruk i jernalderen. Bjørn ble leder for Ullandhaugprosjektet, og med permisjon fra stillingen i Bergen ledet han et omfattende feltarbeid i 1967 og 1968. Et forskningsstipend fra Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd i 1973–1976 muliggjorde ferdigstilling av boken *Gårdsanlegget på Ullandhaug I. Gårdshus i jernalder og tidlig middelalder i Sørvest-Norge*. Boken representerer et hovedarbeid innen jernalderforskningen om agrare bosetningsforhold. Den gir omfattende dokumentasjon av den arkeologiske undersøkelsen, og inkluderer dessuten komparativt materiale fra Sør-Vestlandet forøvrig, dessuten fra Danmark, Sverige, Nord-Tyskland og Nederland.

Blant Bjørns mange publikasjoner knyttet til materiale fra eldre jernalder vil jeg trekke frem en mye referert artikkel fra 1987: *Chieftains graves and chieftdom territories in South Norway in the Migration Period*. Her vurderer han geografisk lokalisering av såkalte storhauger med rike gravfunn fra folkevandringstid og dessuten av bygdebosetning i en analyse av maktkonsentrasjon og konkurrerende maktt territorier. I andre artikler vurderer han funn av store nausttuffer ut fra samme perspektiv. Han viste gjentatte ganger at det som ”bare” kunne synes som lokale forhold, inngikk i større helheter og samfunnsstrukturer med paralleller utenfor landegrensen.

Det er imidlertid først etter at Bjørn Myhre ble professor i Oslo, at yngre jernalder, som dekker tiden fra ca. 550 e.Kr. frem til historisk tid ved 1000-års-skiftet, ble sentral i hans forskning. I sin periode ved Universitetets Oldsaksamling ble ledelsen av det såkalte Borreprosjektet en omfattende oppgave. På Borre i Vestfold finnes et av de største gravfeltene i landet. Det enestående feltet med dateringer fra 600- til 900-tallet rommer blant annet flere storhauger samt 30 mindre gravhauger. Siden tidlig 1800-tall har det vært diskutert om dette kunne være gravplassen til kongene av Ynglingætten omtalt i Heimskringla. Borreprosjektet ble gjennomført i årene 1988–1992. Det omfattet både arkeologiske og naturvitenskapelige undersøkelser, og resultater ble publisert i flere artikler. Bjørn hadde ferdig manus til en bok i 2008, men først noen år etter ble det skaffet midler til publisering. På vårparten 2015 forelå den trykte boken *Før Viken ble Norge. Borregravfeltet som religiøs og politisk arena*.

Under arbeidet med Borreprosjektet ble hans interesser for samfunnsanalyse vekket der teorier og modeller applisert på storhauger og saga-

materiale knyttet til Viken i yngre jernalder, kom i fokus. Dette forskningsfeltet hadde vært lite ansett etter 2. verdenskrig, men ble på slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 90-årene revitalisert, og Bjørn ble da en av de sentrale forskerne som deltok i debatten om rikssamlingsprosessene.

I tillegg til publikasjoner basert på egen forskning, har Bjørn flere syntetiserende arbeider. Allerede i 1976 utkom *Norges Historie. Bind 1* forfattet av Bjørn Myhre sammen med Bente Magnus. Som forfatter av den første delen til første bind av verket *Norges landbrukshistorie*, publisert i 2002, trakk han med sikker penn lange linjer gjennom landskap, funn og strukturer fra 4000 f.Kr. til 800 e.Kr. Året etter kom en komprimert fremstilling av jernalderen i hele Skandinavia fra 500 f.Kr. til 800 e.Kr. presentert som et større kapittel i første bind av det omfattende arbeidet *Cambridge History of Scandinavia*, redigert av Knut Helle.

Bjørn var en hyggelig og omgjengelig mann. Han var ikke opptatt av å fremheve seg selv og sin person. Han hadde en rolig og mild form, men var langt fra uten klare meninger. Han var trygg på det han sto for, og han hadde en naturlig autoritet. Han lyttet til argumenter, vurderte dem for enten å akseptere dem eller se bort fra dem, og kunne selv revurdere egne tidligere synspunkt.

Bjørn Myhre var respektert og verdsatt som person, forsker og kollega. Det fremgår tydelig av det festskriftet han fikk av venner og kolleger på 60-årsdagen. Hans utnevning som æresmedlem av Det norske arkeologmøtet (NAM) viser også dette.

Bjørn Myhre har hatt en meget stor betydning for arkeologisk forskning og formidling i Norge og har dessuten spilt en rolle utover landegrensene. Han har vært en viktig inspirator for mange og stilt sin store kunnskap og tid til disposisjon for både studenter og kolleger.

Bjørn har også vært en utvilsom *stayer*. Til tross for alvorlig sykdom gjennom mange år fortsatte han sitt virke, og fikk heldigvis oppleve at et av hans største prosjekt, Borreprosjektet, som han arbeidet med over lang tid, ble utgitt som bok bare få måneder før han døde. For innsatsen med boken retter han en stor takk til sin kone, Lise Nordenborg Myhre.

Bjørn Myhre ble innvalgt som medlem av Det Norske Videnskaps-Akademi i 1985.

Jeg lyser fred over Bjørn Myhres minne.